

เอกสารประกอบเวทีสัมมนาวิชาการเรื่อง
“คุณค่า ความหมาย ของชานาและชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์”

วันที่ 15 สิงหาคม 2556 เวลา 09.30 – 12.30 น
ณ ห้องประชุม 209 ชั้น 2 คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[เอกสารหมายเลข 4]

สรุปเนื้อหางานศึกษาวิจัยเรื่อง
**“ภาวะหนี้สินเกษตรกรกับภัยที่ส่งผลต่อการสูญเสียที่ดิน
และความมั่นคงทางอาหารของชุมชนและสังคม”**
กรณีศึกษาสภาเครือข่ายองค์กรเกษตรกรแห่งประเทศไทย(สค.ปท.) จ.เพชรบุรี

โดย

เมธี สิงห์สุถ้ำ
นักวิจัยพื้นที่ จ.เพชรบุรี

จัดทำโดย : กลุ่มปฏิบัติการท้องถิ่นไร้พรมแดน(LocalAct)

ดาวน์โหลดเอกสารประกอบเวทีสัมมนาได้ที่ : www.landactionthai.org

“ภาวะหนี้สินขานนา กับนัยที่ส่งผลต่อการสูญเสียที่ดินและความมั่นคงทางอาหาร” กรณีศึกษา สภาเครือข่ายองค์กรเกษตรกรแห่งประเทศไทย(สค.ปท.) จังหวัดเพชรบุรี

ภาพรวมจากรายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะหนี้สินขานนา กับนัยที่ส่งผลต่อการสูญเสียที่ดินและความมั่นคงทางอาหาร” กรณีศึกษา สภาเครือข่ายองค์กรเกษตรกรแห่งประเทศไทย(สค.ปท.) จังหวัดเพชรบุรี ประกอบด้วยประเด็นการศึกษาหลายประเด็น เช่น ภาวะหนี้สิน รายได้ ค่าใช้จ่าย แรงงาน อาชีพ อาหาร ชวงวัย การใช้ประโยชน์ที่ดิน รวมถึงประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จากการสุ่มตัวอย่างรายครัวเรือน 135 ครอบครัวยุโรปเป็นข้อมูลเชิงตัวเลขได้ดังนี้

- ~ กลุ่มตัวอย่างทั้งที่เป็นและไม่เป็นเกษตรกรร้อยละ 100 เป็นผู้มีหนี้สินติดตัว
- ~ อายุเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง = 60 ปี อายุต่ำสุด 33 ปี และ อายุสูงสุด 84 ปี
- ~ รายได้เฉลี่ยครอบครัวยุโรป 115,758 บาทต่อปี หรือ 9,646 บาทต่อเดือน หรือ 317 บาทต่อวัน
- ~ รายได้ส่วนใหญ่(ร้อยละ 26)อยู่ในชวง 50,000-100,1000 บาทต่อปี
- ~ แหล่งที่มาของรายได้มี 5 แหล่งหลัก เรียงตามจำนวนครอบครัวยุโรปที่มีรายได้มาจากแหล่งนั้นๆ จากมากไปหาน้อย คือ
 - + การขายผลผลิตรอบที่ 1 จำนวน 115 ครอบครัวยุโรป รายได้เฉลี่ยรายปี 79,297 บาทต่อปี
 - + การขายผลผลิตรอบที่ 2 จำนวน 52 ครอบครัวยุโรป รายได้เฉลี่ยรายปี 70,317 บาทต่อปี
 - + รับจ้าง จำนวน 73 ครอบครัวยุโรป รายได้เฉลี่ยรายปี 117,492 บาทต่อปี
 - + เงินช่วยเหลือสงเคราะห์จากรัฐ(เบี้ยผู้สูงอายุ) จำนวน 57 รายได้เฉลี่ยรายปี 8,040 บาทต่อปี
 - + จากลูกหลาน จำนวน 29 ครอบครัวยุโรป รายได้เฉลี่ยรายปี 34,080 บาทต่อปี
- ~ จากแหล่งรายได้หลัก 5 แหล่ง แหล่งที่สร้างรายได้ต่อปีมากที่สุดคือ อาชีพรับจ้าง
- ~ การพึ่งพาอาหารของคนเพชรบุรี¹ มาจาก 3 แหล่งคือ ตลาดนัด แปลงเกษตรกร และตามธรรมชาติ
- ~ รายจ่ายเฉพาะค่าอาหารของกลุ่มตัวอย่างเฉลี่ยครอบครัวยุโรป 74,125 บาทต่อปี หรือ 6,177 บาทต่อเดือน หรือ 203 บาทต่อวัน
- ~ ยุงข้าวได้หายไปจากครอบครัวยุโรป(กลุ่มตัวอย่าง)แล้ว 100%

¹ Focus Group

- ๘ เกษตรกรผู้ทำนามีพื้นที่นาเฉลี่ยครอบครัวละ 13 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 833 กิโลกรัมต่อไร่
- ๘ อาชีพหลักของกลุ่มตัวอย่างคืออาชีพเกษตรกรรม
- ๘ ร้อยละ 53 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม(แต่ไม่รวมการทำนา)เป็นอาชีพหลัก ในขณะที่ผู้ที่ทำนาเป็นอาชีพหลักมีเพียงร้อยละ 34
- ๘ การทำนาเป็นอาชีพหลัก ในปัจจุบันลดลงจากสมัยรุ่นพ่อแม่ประมาณ 1 ใน 3 เท่า(ร้อยละ 32) ในขณะที่มีผู้หันไปทำเกษตรอย่างอื่น(ที่ไม่ใช่การทำนา)เป็นอาชีพหลักเพิ่มขึ้นประมาณ 1 ใน 3 เท่า (ร้อยละ 32) เช่นกัน
- ๘ เกษตรกรที่ในอดีตพ่อแม่เคยทำนา ปัจจุบันตัวเกษตรกรเองยังคงทำนาอยู่ มีสูงถึงร้อยละ 89
- ๘ แม้เกษตรกรร้อยละ 89 ยังคงสืบทอดอาชีพทำนาจากรุ่นพ่อแม่ แต่พื้นที่ทำนาถูกปรับขนาดให้ลดลงเพื่อเพิ่มพื้นที่การปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ใช่ข้าว
- ๘ เกษตรกรร้อยละ 57 มีแรงงานในภาคเกษตร 2 คน และร้อยละ 24 มีแรงงานในภาคเกษตร 1 คน
- ๘ การลงทุนด้านการเกษตร มีค่าใช้จ่ายที่สูงที่สุดคือค่าเช่าที่ดิน เฉลี่ยครอบครัวละ 22,157 บาทต่อปี
- ๘ พืชที่เกษตรกรนิยมปลูกมากที่สุดคือ ข้าว มะนาว กล้วยน้ำว้า ชมพู่ ผัก ผัก และ ผักสวนครัว
- ๘ ต้นทุนการทำนา(ไม่รวมค่าแรงตัวเอง)ใน 1 รอบการผลิตตกไร่ละ 6,950 บาท หรือประมาณ 7,000 บาทต่อไร่ สัดส่วนค่าใช้จ่ายที่สูงที่สุดคือ ค่าเช่าที่ดิน ตกไร่ละ 2,400 บาท (ค่าเช่า คิดจากข้าวเปลือก 20 ถึงต่อไร่ X ราคาข้าวที่เกษตรกรขายได้ ณ ปัจจุบัน)
- ๘ เกษตรกรทำนาได้ผลผลิตประมาณ 80 ถึงต่อไร่ ราคาประกัน = 15,000 บาทต่อเกวียน ราคาที่เกษตรกรขายได้จริงประมาณ 12,000 บาทต่อเกวียน²
- ๘ รายได้ที่เป็นกำไรสุทธิจากการทำนาขายข้าวของชาวนา จ.เพชรบุรี = 8,220 บาทต่อเดือน ขณะที่รายได้ที่มาจากจากรับจ้างด้วยค่าแรงขั้นต่ำของ จ.เพชรบุรี ประมาณ 7,500 บาทต่อเดือน เมื่อหักลบกันแล้วจะมีส่วนต่าง = 720 บาท
- ๘ ประเภทที่ดินของเกษตรกร ร้อยละ 82 เป็นโฉนดที่ดิน
- ๘ เกษตรกรส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเอง
- ๘ เกษตรกรร้อยละ 12 เคยสูญเสียที่ดิน(ทั้งกรณีการขาย การยึด การยกให้ทายาท) เกษตรกรร้อยละ 88 ไม่เคยสูญเสียที่ดิน
- ๘ กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร(กฟก.) ชื่อหนี้เกษตรกรแล้วร้อยละ 35 เกษตรกรผู้ผ่านการรองรับสิทธิ(คุณสมบัติผ่านเกณฑ์แต่กองทุนฯ ยังไม่ชื้อหนี้)แล้วร้อยละ 28
- ๘ กลุ่มตัวอย่างมีหนี้สินเฉลี่ยครอบครัวละ 91,936 บาท ส่วนใหญ่/ ร้อยละ 59 กู้เงินเพื่อลงทุนด้านการเกษตร

๘ แหล่งเงินกู้ที่กลุ่มตัวอย่างนิยมกู้มากที่สุด คือ ธ.ก.ส. มีร้อยละ 37 รองลงมาคือกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 29 สหกรณ์เครดิตยูเนียนร้อยละ 14 สหกรณ์การเกษตรร้อยละ 12 ธนาคารพาณิชย์ร้อยละ 4 กองทุนฟื้นฟู(ผ่านกลุ่ม)ร้อยละ 4

๘ แหล่งเงินกู้ที่กลุ่มตัวอย่างนิยมกู้มากที่สุดคือ ธ.ก.ส. คิดเป็นร้อยละ 37 มีมูลหนี้เฉลี่ย 261,254 บาทต่อราย และในจำนวนทั้งหมดนี้ ใช้หลักทรัพย์(ที่ดิน)ค้ำประกันเงินกู้ร้อยละ

65

ตารางต้นทุนการทำนา 1 รอบการผลิต/ไร่ จ.เพชรบุรี

ลำดับ	ปัจจัยการผลิต	ไร่ละ (บาท)	คิดเป็นร้อยละ (บาท)
1.	ค่าเช่าที่ดิน (ข้าวเปลือก 20 ถึงต่อไร่)	2,400	35
2.	ค่าไถตะ(ครั้งที่ 1)	500	7
3.	ค่าไถพรวน (ครั้งที่ 2)	500	7
4.	ค่าเมล็ดพันธุ์ (เฉลี่ยไร่ละ 2.5 ถึง- ถึงละ 200 บาท)	500	7
5.	ค่าหว่านเมล็ด/ ค่าจ้างปลูก	300	4
6.	ค่าปุ๋ย (กระสอบละ 50 กิโลกรัม)	850	12
7.	ค่าสารกำจัดศัตรูพืช	400	6
8.	ค่าจ้างใส่ปุ๋ย	300	4
9.	ค่าจ้างฉีดพ่นสารกำจัดศัตรูพืช	300	4
10.	ค่าจ้างตัดข้าวดีด (ข้าวที่จัดอยู่ในหมวดวัชพืช)	300	4
11.	ค่าเก็บเกี่ยว (รวมค่าขนส่งข้าวไปขาย)	500	7
12.	อื่นๆ (ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าอาหาร ฯ)	100	1
	รวมต้นทุนการทำนาเฉลี่ย	6,950	100

ข้อมูลโดย : ประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) กลุ่มฟื้นฟูเกษตรกรเมืองเพชร จ.เพชรบุรี วันที่ 25/6/2556

บทวิเคราะห์

1. กลุ่มตัวอย่างที่ส่วนใหญ่แล้วเป็นผู้สูงวัย³ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้สูงวัยที่เป็นแรงงานหลักของครอบครัว ทำนาในลักษณะของการบริหารจัดการแปลงนา กล่าวคือ ทุกขั้นตอนของการทำนาจะใช้วิธีจ้างแทบทั้งหมด ส่วนผู้ที่ทำสวนก็ใช้วิธีการจ้างแรงงานเช่นกัน แต่อาจไม่มากเท่ากับการทำนา ดังนั้นจำนวนแรงงานในแปลงเกษตรอาจมีความจำเป็นไม่มากเหมือนสมัยก่อน ทำให้คนหนุ่มสาวในวัยแรงงานไม่จำเป็นต้องอยู่ในแปลงเกษตร หรือคอยบริหารจัดการแปลงเกษตร
2. ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่อีกประการหนึ่ง ณ ขณะนี้คือ กลุ่มคนหนุ่มสาวในวัยแรงงานบางส่วนซึ่งเป็นลูกหลานของเกษตรกรหันหน้าเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม บางส่วนที่ยังอยู่ในช่วงวัยของการศึกษา ก็คาดหวังที่จะใช้การศึกษาเป็นบันไดไต่ไปสู่อาชีพอื่นที่ไม่ใช่เกษตรกรรม ปรากฏการณ์ทั้งสองอย่างนี้ เป็นเหตุผลในเชิงคำถามว่า อาชีพเกษตรกรรมยังเป็นคำตอบสำหรับคนรุ่นต่อไปอีกหรือไม่
3. แม้ปัจจุบันอาชีพเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนา อาจจะถูกเหมือนง่าย เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากการใช้แรงงานตัวเองมาเป็นแรงงานรับจ้างแทน แต่ในรายละเอียดปลีกย่อย เกษตรกรก็ยังคงต้องใช้แรงงานตัวเองเป็นหลักในการดูแลและบริหารจัดการแปลงเช่นเดิม อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ลูกหลานเกษตรกรบางส่วนยอมที่จะเปลี่ยนอาชีพไปทำอย่างอื่นที่ไม่ใช่เกษตรกรรม หรือเปลี่ยนอาชีพหลักเป็นอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การทำนาเนื่องจากให้ผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจที่สูงกว่า ปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้ตัวเลขของผู้ที่ทำนาเป็นอาชีพหลักลดลงจากอดีตประมาณ 1 ใน 3 เท่า ซึ่งสวนทางกับตัวเลขของผู้ที่เปลี่ยนไปยึดอาชีพอื่นแทนการทำนาเป็นอาชีพหลักซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นจากอดีตประมาณ 1 ใน 3 เท่า
4. ในขณะที่คนในสังคมไทยยังบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก แต่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวรายเล็กรายน้อยเดิมได้ทยอยลดจำนวนลงเรื่อยๆ ผู้ที่ทำนาจึงอาจเปลี่ยนจากชาวนารายเล็กรายน้อยจำนวนมากไปเป็นชาวนารายใหญ่จำนวนน้อยที่ทำการผลิตข้าวบนแปลงนาขนาดกว้าง ป้อนตลาดแทนเกษตรกรกลุ่มเดิม และเพิ่มอำนาจในการกำหนดทิศทางตลาดข้าวของประเทศที่สูงขึ้น
5. แม้เกษตรกรร้อยละ 89 รายที่พ่อแม่เคยทำนา จะยังคงสืบทอดอาชีพทำนาเหมือนเมื่อครั้งอดีต แต่การทำนากลับไม่ใช่อาชีพหลักของเกษตรกรส่วนใหญ่อีกต่อไป เนื่องจากพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินถูกเปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวมาเป็นพื้นที่ปลูกพืชสวนเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด และตอบสนองเงื่อนไขทางเศรษฐกิจของเกษตรกรที่มากกว่า การเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรได้ให้ความสำคัญและคุณค่าของที่ดินในมุมที่เปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือ ที่ดินจะไม่ใช้พื้นที่สำหรับปลูกข้าวหรือพืชอาหารเป็นหลักอีก

³ ผู้สูงวัยตามมาตรฐานของประเทศไทยและองค์การสหประชาชาติ หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป

ต่อไป แต่พื้นที่ปลูกข้าวและพืชอาหารจะถูกจัดความสำคัญและให้คุณค่าในลำดับที่รองลงมาจากพืชเศรษฐกิจ

6. การปรับเปลี่ยนลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่นามาเป็นพื้นที่ทำสวนที่มีขนาดเพิ่มสูงขึ้นในปัจจุบันนั้น ไม่ได้หมายความว่าจำนวนของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจะลดลงไปกว่าสมัยอดีตมากนัก แต่นัยสำคัญของจำนวนเกษตรกรที่ไม่ลดลงได้ชี้ให้เห็นว่า แม้อาชีพหลักจะเปลี่ยนไป แต่การบริโภคข้าวเป็นอาหารหลักยังคงไม่เปลี่ยน ดังนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่จึงค่อนข้างให้ความสำคัญของการทำนาเพื่อเก็บข้าวไว้บริโภคภายในครัวเรือน แม้ผลผลิตข้าวส่วนมากจะถูกนำไปขายให้กับโรงสีตั้งแต่ต้นฤดูการเก็บเกี่ยว แต่ก่อนนำข้าวไปขาย เกษตรกรจะต้องแบ่งข้าวส่วนหนึ่งไว้สำหรับบริโภคให้เพียงพอจนกระทั่งถึงฤดูกาลทำนาถัดไป
7. รายได้ที่เป็นกำไรสุทธิจากการทำนาขายข้าวของชาวนา จ.เพชรบุรีเท่ากับ 8,220 บาทต่อเดือน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับค่าแรงขั้นต่ำเท่ากับ 7,500 บาทต่อเดือน มีส่วนต่างของรายได้เพียง 720 บาท ส่วนต่างที่ไม่มากนักนี้อาจเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรวิเคราะห์นำไปเปรียบเทียบกับรายได้ที่เกิดจากการเปลี่ยนพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินไปปลูกพืชชนิดอื่นที่ให้ผลตอบแทนที่สูงกว่า
8. รายได้สุทธิที่เกิดจากการทำนาขายข้าว แท้จริงแล้วคือรายได้ที่เกิดจากการเป็นแรงงานรับจ้างในแปลงนาของตัวเอง ซึ่งรายได้ที่วานี้คือรายได้ที่ต้องเสี่ยงกับความผันผวนขึ้นลงของราคาตลาดข้าว และความผันผวนของภัยธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้นโดยที่เกษตรกรไม่สามารถคาดการณ์ได้
9. สถานการณ์การบริโภคของเกษตรกรในพื้นที่ แบ่งที่มาของอาหารได้ 2 ส่วน คือ ส่วนแรก คือ อาหารที่ซื้อจากตลาดสดหรือตลาดนัดของแต่ละท้องที่ เฉลี่ยแล้วจะมีสัปดาห์ละ 2 วัน ประเภทอาหารที่เกษตรกรต้องพึ่งพาจากตลาดส่วนใหญ่จะเป็นอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ ปลา ไข่ไก่ เครื่องปรุงรสประกอบการปรุงอาหาร ผักและผลไม้บางชนิด ส่วนที่สอง คืออาหารประเภทที่เกษตรกรสามารถเก็บหาได้เองตามธรรมชาติ ที่เก็บหาได้เองทั้งในบริเวณที่ว่างบริเวณข้างคูคลอง และในแปลงของตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพืชผักผลไม้ชนิดต่างๆ ซึ่งปกติได้ปลูกขายเป็นอาชีพหลักอยู่แล้ว ดังนั้น หากมองในเรื่องความมั่นคงทางอาหารของเกษตรกรในพื้นที่แล้วอาจเรียกได้ว่า ครอบครัวเกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีความมั่นคงทางอาหารค่อนข้างมาก
10. การบริหารจัดการองค์กรของสภาเครือข่ายองค์กรเกษตรกรแห่งประเทศไทย (สค.ปท.) นั้นใช้การบริหารจัดการในลักษณะที่เรียกว่า “คณะทำงาน” ด้วยเหตุที่องค์กรสมาชิกแต่ละองค์กรมีศักยภาพและความพร้อมที่แตกต่างกัน ดังนั้น องค์กรสมาชิกจะประเมินเองว่าองค์กรของตนเองนั้นมีความพร้อมที่จะส่งตัวแทนเข้ามาเป็นคณะทำงาน เพื่อทำงานให้กับส่วนรวมมากน้อยแค่ไหน ณ ปัจจุบันจึงพบว่า คณะทำงานของ สค.ปท. ที่มาจากแต่ละจังหวัดมี

จำนวนที่แตกต่างกัน บางจังหวัดมี 2 คน บางจังหวัดมีมากถึง 5 คน หรือในบางจังหวัดที่มี
แค่ 1 คน

11. โครงสร้างการทำงานของกลุ่มฟื้นฟูเกษตรกรเมืองเพชร ใช้กลไกการทำงานที่มี
คณะกรรมการองค์การทำงานให้กับกลุ่ม มีการแบ่งฝ่าย แบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบ
ให้กับกรรมการแต่ละคนอย่างชัดเจน ส่วนการประสานงานภายนอกองค์กรจะมีทีมทำงานที่
ทำหน้าที่ในลักษณะคล้ายๆ กับคณะทำงานของ สค.ปท. คือ ทำงานในลักษณะของ
อาสาสมัคร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพความพร้อมและความเสียสละที่จะทำงานรับใช้กลุ่มได้
มากน้อยขนาดไหน
12. สถาบันการเงินที่เกษตรกรใช้บริการคิดตามจำนวนรายที่ขอกู้เรียงตามลำดับจากมากไป
น้อย 6 ลำดับแรก คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) กองทุน
หมู่บ้าน สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน สหกรณ์การเกษตร กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร
(กฟก.) และธนาคารพาณิชย์

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1. เมื่อมองวัตถุประสงค์ของงานวิจัยชิ้นนี้ที่ต้องการสำรวจภาวะหนี้สินของเกษตรกรที่ส่งผลกระทบต่อการสูญเสียที่ดินและความมั่นคงทางอาหารของชุมชนและสังคม โดยเลือกศึกษากรณีเครือข่ายองค์กรเกษตรกรแห่งประเทศไทย (สค.ปท.) จ.เพชรบุรี แล้ว อาจจะยังไม่เห็นความชัดเจนในเรื่องการสูญเสียที่ดินที่เกิดจากปัญหาหนี้สิน เนื่องจากเป็นกลุ่มเกษตรกรที่อยู่ภายใต้ สค.ปท. ซึ่งทำงานเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาหนี้สินและปกป้องการสูญเสียที่ดินที่เข้มแข็งพอ ผ่านกลไกของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (กฟก.) ดังนั้นเมื่อมีการซื้อหนี้เกษตรกรโดย กฟก.แล้ว ที่ดินของเกษตรกรที่นำไปจำนองกับเจ้าหนี้รายเดิม จึงแค่เปลี่ยนมือผู้ดูแลโฉนดที่ดินจากเจ้าหนี้รายเดิมมาเป็น กฟก. ที่ดินจึงเสมือนถูกชะลอไม่ให้หลุดจากมือเกษตรกรโดยส่วนใหญ่
2. วัตถุประสงค์หนึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้เลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นองค์กรสมาชิกของ สค.ปท. เนื่องจากงานวิจัยได้เห็นความสำคัญของการทำฐานข้อมูลของ สค.ปท. เพื่อการใช้ประโยชน์สำหรับการเจรจาต่อรองเพื่อแก้ไขปัญหาในอนาคต ซึ่งที่ผ่านมานั้น ระบบฐานข้อมูลของ สค.ปท. ยังทำไว้ได้ไม่มาก ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงเสมือนเป็นการบันทึกข้อมูลอย่างเป็นทางการอีกชิ้นหนึ่งของ สค.ปท.
3. การจัดสรรเวลาในการค้นข้อมูลทั้งในส่วนของนักวิจัยเอง และในส่วนของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเองซึ่งเวลาส่วนใหญ่จะต้องทำการผลิตและดูแลบริหารจัดการแปลงเกือบตลอดระยะเวลาของการทำการผลิต ดังนั้น เวลาจึงอาจเป็นข้อจำกัดหนึ่งของกระบวนการเก็บข้อมูล
4. การจัดระบบฐานข้อมูลสมาชิกที่เป็นปัจจุบัน ที่เป็นข้อมูลเชิงตัวเลขสมาชิกของ สค.ปท. ทั่วประเทศที่มีบันทึกไว้ค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะข้อมูลหนี้สิน และที่ดินเกษตรกร จึงทำให้ข้อมูลที่รวบรวมได้ในงานวิจัยชิ้นนี้เป็นตัวเลขของการประมาณการในภาพรวมเท่านั้น